

בסיעתא דשמיא

וִיֵאָהֵב אוֹמֵן

עם פיוטי הרחבה

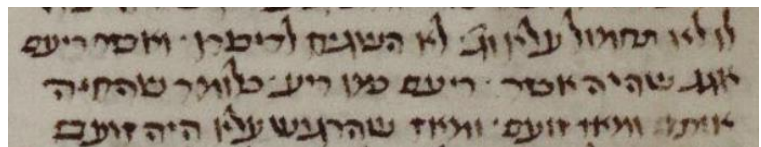
פירוש קצר, שורה תחת שורה, על הקרובה "וִיֵאָהֵב אוֹמֵן" לרבי אלעזר הקליר, הנאמרת עדיין ביום פורים בבתי כנסת מעטים. הקרובה עצמה ללא ההרחבות פורשה ע"י פרופ' שולמית אליצור במאמרה בתרביץ כרך סד חוברת ד, תשנ"ה (ניתן לקריאה באתר הספרייה הלאומית), וגם ע"י פרופ' שלום שפיגל בספר אבות הפיוט, תשנ"ז (נמצא במאגר "אוצר החכמה"). ההרחבות "אספרה אל חוק" ו"אמל ורבך" פורשו ע"י ד"ר עדן הכהן בנטועים ז', אלול תש"ס (חופשי ברשת). המאמרים הנ"ל הם בעצם מהדורה מדעית לחלקים אלה. לשאר ההרחבות אין עדיין מהדורה מודרנית, ונעזרתי ב"סדר עבודת ישראל" ובפירוש נפלא שנקרא "איגרת הפורים", למשה בידיגן, מיץ תקע"ז (גם הם חופשיים ברשת), וגם בפירוש שבשולי מחזור נירנברג (ניתן לקריאה באתר הספרייה הלאומית, ראה דוגמה למטה).

הפירוש שלי הוא קצר מאוד, ומומלץ לעיין במקורות שהובאו לעיל להרחבה. למעשה הפירוש שלי כמעט שלא מחדש כלום, והוא קיצור נמרץ שנועד לסייע באמירת הפיוט בבתי הכנסת שבהם הוא נאמר, כי הדבר נעשה במרוצה רבה ואין זמן כמעט לעיין בפירוש ארוך.

הקרובה במלואה נאמרת היום בעיקר בבתי הכנסת של נוסח אשכנז הקדמון, ולכן הנוסח בפנים הוא בעיקרו הנוסח שהם מתפללים בו, על פי "סדר ימי הפורים", רעדלהיים תקפ"ה (נמצא במאגר "אוצר החכמה")¹. במקרים שבהם הפירוש לנוסח זה קשה מאוד, שיניתי לפי הגרסאות של ד"ר אליצור, של ד"ר הכהן, או של אחד מכתבי היד שמצאתי ברשת (בחלקים שלא פורשו ע"י אליצור או הכהן). את המקומות בהם שיניתי מנוסח הדפוס ציינתי בהדגשה.

בפירוש ניסיתי להוסיף כמה שפחות מילים על הנוסח. בד"כ מילים שהוספתי מופיעים בסוגריים מרובעים ופירוש לכינויים מופיע בסוגריים עגולים.

מהדורה זו אינה שלמה, ועוד יש מה לתקן. בע"ה נזכה גם להשלים את הפירוש הקצר עם פירוש רחב יותר בשולי הדף.

דוגמה לפירוש על המילים "ואכזר ריעס" בשולי מחזור נירנברג:
"ואכזר ריעס. אגג שהיה אכזר. ריעס רמו ריע. כלומר שהחיה אותו"

תחילת הקרובה מתוך מחזור נירנברג

להערות ניתן לפנות אלי, אור זהבי, בפייסבוק, או במייל or.z999@gmail.com

מהדורה ראשונה - אדר ב', תשע"ו. מהדורה מתוקנת - אדר תשע"ח.

לע"נ זהבה זהבי הי"ד, נלב"ע י"ב אדר ב' תשנ"ב

¹ הטקסט הוקלד ע"י ד"ר גבריאל וסרמן, עם תיקונים שלי להתאמה לנוסח רעדלהיים (נוסח זה דומה גם לנוסח שב"סדר עבודת ישראל", אבל שונה במס' מקומות). שיניתי מנוסח רעדלהיים בנוגע לכתיב חסר ומלא בלי להעיר על כך. השתדלתי להתאים את הניקוד בעניין זה לניקוד התקני המקובל היום. כמו כן השמטתי חטפים באותיות שאינן גרוניות בלי להעיר על כך. שניתי בברכת המינים לנוסח "למשומדים".

מתוך סידור רעדלהיים:

הש"ץ חוזר התפלה על מלך עוזר ומושיע ומגן ואח"כ אומרים ויאבה. הוסד על סדר א"ב מחומש, אלף שהקדים לכל אות תיבה אחת מפסוק ויאבה המלך וגו'. וכלל שיומי החזונים חתום שם המחבר אלעזר בירבי קליר חזק אלף שהקדים להם תיבה אחת מפסוק ומרדכי יצא מלפני וגו'.

וַיֵּאָהֱב אוֹמֵן יְתוֹמַת הָגֶן (במלעיל)

האומן (מרדכי) אהב את היתומה ההגונה

אֲמָנָה שְׁבָעִים וְחָמֵשׁ בַּעֲדָה לְהָגֶן

טיפל בה שבעים וחמש שנה [כמניין הדסה] להגן בעדה

אִז מֵאֵז כָּחַז יוֹדֵעַ נֶגֶן

אז כשראה היודע לנגן (דוד המלך) [בנבואה, בימי שמעון]

אֲרִיָּה בֶן זָאֵב לִישָׁע הוֹגֵן

אריה בן זאב (מרדכי, איש יהודי ואיש ימיני) מזומן לישועה

אֶץ לְהִזְכִּיר אוֹתוֹ מִנֶּגֶן

מיחר המנגן (דוד) להזכיר אותו [את מרדכי, ולמנוע מאבישי להרוג את שמעון]

וּמִרְדִּכִּי אֲמָץ בְּאַלְפֵי הַמֶּגֶן

ומרדכי נתחזק בהגנה מעולה

ברוך אתה יי מִגֵּן אֲבֵרָהֶם

אתה גיבור וכו' על להחיות מתים

הַמֶּלֶךְ בְּכֶסֶד יָה חָק לְזֶרַע כֹּה יִהְיֶה

הקב"ה חק [כאשר נשבע] בכיסאו לזרע [המכונה] "כה יהיה" (לעם ישראל)

בְּקָמִים כָּל נֶשֶׁם לֹא תִחַיָּה

באויבים (עמלק) – לא תחיה כל נשמה

בֶּן בְּכוֹרֶת חַל דָּבָר אֶהְיֶה

הבן של בכורת (שאול) חילל את דברו של [המכונה] אהיה (הקב"ה)

בְּקוֹץ אֲשֶׁר נִכְמַר וַיִּחַיָּה

[בכך ש] נכמרו רחמיו והחיה את הקוץ (אגג)

בֶּכֶן צָפְעוּ צֶץ לְצַדִּים שִׁיחָה

לכן זרעו (המן) צץ למכשול

יֵצֵא לְמִרְרוֹ מוֹר בְּגִשְׁמִים מִחַיָּה

יצא למררו מרדכי [בעזרת] זה שמחיה אנשים בגשמים (הקב"ה)

ברוך אתה יי מִחַיָּה הַמֵּתִים

נקדש וכו' על וקדוש אתה

אֶת אֲסֵתֶר גַּל מִמִּסְתֵּיר לְגוֹאֵל

את אסתר גילה [מזרע שאול שהיה] מסתיר [את עצמו] כדי לגרום לגאולה

גוֹי כְּנוֹאֵשׁ מִלְּהַגָּאֵל

כשהגוי (ישראל) נתייאשו מהגאולה

גוֹזֵר אִם אֵין לְאִישׁ גּוֹאֵל

זה שציווה [בפסוק] "אם אין לאיש גואל" (הקב"ה)

גִּלְף מִיִּשְׁפָּה תִבְנִית הַגּוֹאֵל

הוציא את הגואל מ"ישפה" (שבט בנימין)

גֶּשׁ כָּאֵחַ לְצָרָה לְצַחֲצַח הַגּוֹאֵל

[מרדכי] ניגש כאח לצרה לנקות את הלכלוך (החטא)

מִלִּפְנֵי עֵיר וְקִדִּישׁ לְהַקְדִּישׁ הָאֵל

[כדי שישבו ישראל למעלתם] להקדיש את הקב"ה לפני עיר וקדיש (המלאכים)

ברוך אתה יי האל הקדוש

אתה חונן וכו' על בינה והשכל

מִכָּל דּוֹרוֹ בֶּן לְהַתְּבוּנָה

[מרדכי הוא היחיד] מכל דורו שהבין

דַּעַת מְאִיזָה חֲטָא צָג צָר שׁוֹנֵן

לדעת בגלל איזה חטא עמד [עלינו] הצר ושונן [החרב] (המן)

דְּבַרְתָּ אָב כְּזָכָר אוֹיֵן

את מעשהו של אביו (שאול) [שהחיה את הגג] כשזכר התאבל

דִּלְתִּי צוּר דָּפַק וְחָנֵן

דלתיו של הקב"ה דפק והתחנן

דְּגָלִים לְשִׁלֵּשׁ תַּעַן וּלְחַנֵּן

[קבע] שהדגלים (ישראל) יתענו שלושה ימים ויתחננו

הַמֶּלֶךְ זַעֲקָם בֶּן דַּעָה חוֹנֵן

המלך חונן הדעת (הקב"ה) הבין את זעקתם

ברוך אתה יי חונן הדעת

השיבנו וכו' על בתשובה שלמה לפניך

הַנָּשִׁים הַהֲגוֹנוֹת לְכֶסֶד יִשְׁיבָה

הנשים שהיו ראויות לשיבת כס [למלכות]

הַכָּאֲרוֹ וַיִּסְעָרָה בָּס נִשְׁבָּה

הפכו למכוערות [וסולקו מאחשוורוש במהירות כמין] שנשבה בהן סערה

הַדָּסָה זֹאת כָּנַע לָה תוֹר וּמִחְשָׁבָה

אסתר כשהגיע תורה [להיכנס למלך] ושיחשוב עליה

הַלָּלָה לְכָל רוֹאֵיהָ וַעֲזָר לוֹ שָׁנָה

נשאה חן בעיני כל רואיה, [ואחשוורוש] לעזר לו [לאשה] שם אותה

הַדָּר יְמִינִי לְשׁוֹבֵב שׁוֹבְבָה

נתייפה מרדכי [כדי] להחזיר את ישראל בתשובה

בְּלְבוֹשׁ רְצוֹת רוּצָה תִּשׁוּבָה

בלבוש שלבש (השק) ריצה מרדכי את הרוצה בתשובה (הקב"ה) ברוך אתה יי הרוצה בתשובה

סלה וכו' על וסולה אתה

וַתִּשָּׂא וַתִּבְאֵא בְּאֵלָהּ

ותשא [חן] ותבוא [לפני אחשוורוש בעזרת] האל

וְלֹא יָדָעָה כִּי זֹאת עֲשֵׂתָה יְד אֱלֹהִים

ולא הבינה כי זאת [לקיחתה לבית אחשוורוש] עשתה יד ה' [בכוונה]

וַיִּבְעֶר חֲנוּף בָּכָל גְּבוּל לְשִׁלָּח

החנף (אחשוורוש) נעשה בער [=טיפש], ובכל גבולו שלח [לחפש נערות]

וּבְהִגִּיעַ תוֹר בְּנֵן לְצִלָּח

ובהגיע תור בית המקדש להיבנות [לאחר שהבניין נפסק בתחילת מלכות אחשוורוש]

וּבֵית אֲבִיחִיל לְבִשָּׁה צִלּוּחַ

ובת אביחיל (אסתר) לבשה הצלחה

מְלָכוּת בָּה רַבָּה מְרַבָּה לְסִלָּח

ריבה את מלכותה המרבה לסלוח (הקב"ה)

ברוך אתה יי חנון המרבה לסלוח

ראה וכו' על גואל חזק אתה

חֵן זִבְדָּה מִהֲרָרִי אֵל

חן ניתן לה מהררי אל (מהקב"ה)

זְכוּתָה עֲמָעַם בֵּיד בֶּן אֲבִיָּאֵל

זכותה של אסתר התעמעה בגלל בן אביאל (שאול)

בכסל [שם כוכב] הנקי

וּפְלוּלוּ נֹדַע

ודינו [עונשו על ששאל במה אדע] נודע
בִּידַע תִּדַע
 [בגזרה של] "ידוע תדע..." [ההמשך]:
 "כי גר יהיה זרעך"]

גְּמוּלוֹ חַבַּל

את זרעו [של אברהם] השחית
 [הקב"ה]

בַּעַל הַמִּסְבָּל

בעול החזק [של מצרים]

וְעָנוּ בַּסִּבָּל

ועונו בסבל

קוֹדֵי נִסְבָּל

[של המצרים] הקדים לנסבלים
 [=לאלילים, הנישאים ביד]

דָּלְיוּ בְּלוֹד דְּאוֹת

בניו [של אברהם] עפו ללוד [כינוי למצרים]

אֲרַבַּע מְאוֹת

ארבע מאות [שנה]

בְּלִבְנֵת יוֹן לְאוֹת

בלבנים של טיט התעייפו

עַד יוֹחַשׁ אוֹת

עד שהחיש [הקב"ה] את אות [הגאולה]

הָרִים צַח דָּלַג

צח [הקב"ה] דילג הרים

וּגְבֻעוֹת בִּלְג

[ובזכות האימהות המכונות] גבעות –
 בילג [חזק, את ישראל]

וְעָנָם מִלֵּג

[ואת] ענם [כינוי למצרים] הרתיח

בְּצַלְמוֹן מִשְׁלַג

המכונה "משלג בצלמון" [הקב"ה]

וְתִנִּין כְּזָמָם

ותנין [פרעה] כמו שזמם [להרוג את ישראל]

בּוּ בֵּיָם זָמָם

בים זומם [=שולם לו כזממו]

בְּגִיחוֹ עָמָם

כשהגיח [בקרב] הוחשיך

בְּאַצְבַּע הַיָּמִן

היממה אותו אצבע [אלהים]

זָרוּ לוֹעֲזִים

נתנכרו [לישראל] לועזים [המצרים]

מִצַּח מַעֲזִים

עזי המצח

וְקָפְאוּ בְּעֵזִים

וצפו [במים] העזים

כְּנִבָּל רְעוּזִים

כמו נאד מים. [מי?] הרעוזים [כינוי למצרים, רעז=רעץ=לעז]

חֵיל צָבָא פְּרָעָה

חיל צבא פרעה

בְּסִאסְאָה פְּרָעוּ

[הקב"ה] מידה כנגד מידה נפרע ממנו

וּבֵט בְּנָס וּקְרָעוּ

והביט בנס [כינוי לים] וקרעו

מוֹל אָב וְזָרְעוּ

מול אב [יעקב אבינו] ושלפי המדרש
 היה שם [זרעו] (עם ישראל)

טְבוּעִים אֶז כְּשָׂרוּ

טבועים [ישראל] אז שרו

תּוֹפְפוֹת בְּכֹן שָׂרוּ

[הנשים] התופפות גם כן שרו

וּפָז בְּסוּף אֲשָׁרוּ

ומהזהב [שקיבלו בים] סוף [הפכו]
 מאושרים

וְאֵל שׁוֹר נוֹשָׁרוּ

ואל [מדבר] שור הלכו במישור

יִקְשׁוּ אֲמָרִים

אמרו [דברים] קשים

שׁוֹב לִגְיָא חֲמוּרִים

לשוב לגיא חמורים [למצרים]

וּמַחְשׁוּבִים מוֹרִים

[ולכן המים] שנחשבים [באיכותם] כמו מור

נִתְמָרוּ לְמָרִים

נהפכו למרים [הכול תיאור למה שאירע במרה]

כְּשָׂר צִיר תַּחַן

ציר [משה] התחנן בכושר

לוֹט בְּאוֹשֵׁי צַחַן

[כדי] לכסות [על] המצחינים
 והמבאישים [ישראל]

לְהַמְתִּיק מֵר לְמַחַן

להמתיק [את המים] המרים למחנה
 [ישראל]

לְבַל לְקוֹט בְּבַחַן

[כדי] שלא יקוץ [בהם הקב"ה בגלל]
 הבוחן [=הניסיון]

לֹו לְאֵילִם

[ענני הכבוד] ליוו [את ישראל] לאילים

וְאֵף לְהַט אֵלִים

ואת חרון האף השתיק [הקב"ה]

וְנִקְבוּ אֵלִים

ונקראו [עם ישראל] "אילים" [ישעיהו
 סאג, וראה סילוק ליו"ט שני של פסח]

בְּצֶדֶק בְּנֵי אֵלִים

בזכות בני אלים [כנוי לאבות]

מִהָרוּ לְאִלוֹשׁ

מיהרו לאלוש

וְכָל בְּצֶק מְלוֹשׁ

ונגמר הבצק [ולא יכלו יותר] ללוש

וְרָגְנוּ בְּפִלוֹשׁ

והתלוננו בפרהסיה

עָדִי דֶק חִלוֹשׁ

עד [שקיבלו את מה ש]נפל להם בגורל
 מן השמיים [המון]

נִסּוּ פַעֲמִים

נתנסו שני ניסיונות [לא ללקט בשבת
 ולא להותיר מהמן]

בְּתַקוּן יוֹמִים

[הניסיונות היו קשורים ל]הכנה
 ליומיים

בְּדָגָן שְׁמִים

בדגן השמים [במון]

וּבְצִית מַיִם

[וגם נתנסו ב]צימאון מים

סָעוּ לְרַפִּידִים

נסעו לרפידים

בְּרַפְיוֹן לְפִידִים

[ששם היה להם] רפיון מהלפידים
 [כינוי לתורה שניתנה בלפיד אש]

וְעוֹדָם שֵׁם רְפוּדִים

ובעודם שם חונים

חָלוּ בְּצַר קְפוּדִים

הפכו לחולים [כי היו] קפודים
 [=נכרתים, בגלל] הצר [עמלק]

עַד הָנָם בָּחָם

כשעוד היו [ישראל] בחם [במצרים]

אֶץ לְהֶאֱלִיחָם

מיהר [עמלק] להתעיבם [בעיני פרעה].
 עי מכילתא על "ויוגד למלך מצרים"]

וּבְסוּף הָאָחָם

בים סוף קרא עליהם "האח האח"
 ["כיון שיצאו ישראל מן הים כנס
 עמלק כל אומות העולם ובא ונלחם..."
 - מכילתא]

וּפָה בְּחֶשֶׁף נִלְחָם

ופה [ברפידים] נלחם בגלוי

פִּסַּע פְּרָסְאוֹת**אֲרַבַּע מְאוֹת**

פסע [עמלק] ארבע מאות פרסה

לִזְנֵב צָבָאוֹת

לזנב בצבא

נִצִּי צָבָאוֹת

[של] בניו של צבאות [כינוי לקב"ה]

צָג בְּמִלְחָמוֹת

ניצב למלחמה

רְאשִׁית עֲלָמוֹת

ראשית עלמות [כינוי לעמלק.
 עלמות=גויים]

וּפֶן בְּמַהֲלָמוֹת
וברח מהמהלומות [של יהושוע]
וְהוֹשֵׁת לְכָל־מֹתוֹת
והושם לבושת

קִצֵּץ אֲשָׁלִים
קיצץ את האשלים (כינוי לאיבר
הזכרות)

בְּחִיק נֶחְשָׁלִים
מחיק הנחשלים [הנחשלים מישראל.
לשון הכתוב "ויזנב בכך כל
הנחשלים"]

וְקָלַס מוֹשְׁלִים
וזלזל במושלים (ישראל)

בַּחֲטָא נִשְׁוֹלִים
[בגלל] החטא של הנישולים (אותם
הנחשלים שהוזכרו קודם, וע' פדר"כ
שם כמה דעות על חטאם)

רָדַף שְׁלֹשָׁה
רדף [את ישראל] בשלושה [מקומות].
ראה בית "עד הנס"י]

וּבִשְׁתּוֹ שְׁלֹשָׁה
בושת (מחייית) עמלק שולשה במקרא
וְעֵדָתוֹ חֲלָשָׁה
ועדתו [של עמלק] נתפסה

בִּיד אֵזוֹן חֲלוּשָׁה
ביד איזון חלושה (כינוי ליהושוע)

שְׂדֵי חֶק בִּכְס
הקב"ה נשבע בכסאו

קָרְבוֹ לְרֶכֶס
את הקרב [בעמלק] לרכס (לחבר,
להשלים)

זָכְרוּ לְכַרְפֵּס
זכרו להשמיד

מִהֲדוּם וּמִכְסוֹ
מהדום [הדום רגליו של הקב"ה -
מהארץ] ומכסאו [השמיים].

תַּחֲוֹר עִם אֵיבָה
תחרות ואיבה

בְּמִשּׁוֹל הֶבֶה
במשול (כינוי לעמלק) הֶבֶה

וְשִׁמְרָה לוֹ אֵיבָה
בְּבוֹז וּבְגָאוֹה
בשביל הביזיון [שבזיה את ישראל]
וגאוותו [של עמלק]

על סדר תש"ק

תְּמִימִים כְּרָשׁוֹ אֶרֶץ
תמימים (כינוי לישראל) כשירשו את
ארץ ישראל

וְהִקְצִינוּ שָׂר בַּעֲרָץ
ומינו מלך ערץ [שאול]

פָּקֵד לְרוּץ בְּמָרָץ
פוקד [שאול] לרוץ במרץ
לְכָלֹתוֹ בְּחָרָץ
לכלותו [את עמלק] בנחרצות

שְׂדֵי שׁוֹכֵן עֵד
שדי שוכן עד (כינויים לקב"ה)
צוֹ לְלוּעֵט עֵד

ציווה ללועט עד (כינוי לבנימין)
[והכוונה לשאול שהיה משבט בנימין]

אַחֲרָיו לְצַעַד

אחרי [עמלק] לצעוד

לְטֹאטְאוֹ עֲדֵי עֵד
להשמידו לעולם

רֶהַן עֲמָעִם

[שאול, את דבריו של] רהן (=משכון,
כינוי לשמואל הנביא) החשיך

וְאַכְזָר רַעַם

ואכזר (אגג) ריעם [הפך לחבר. פירוש
לפי מחזור נירנברג, ראה בשער]

וּמֵאֲזוּז עֵם

ומאזזועם

מִמֶּלֶךְ עָלֵי עָם

ולא מלך על עם ישראל

קָצִין מְכֹמֵר

את הקצין המוכמר (אגג, שנכמרו עליו
רחמיו של שאול)

נִין צוֹף כְּמֹר

נין צוף (שמואל) תפס

וַיִּשְׁסֹף וַיִּשְׁמֹר

וישוסף וישומר [ניקבו בקוצים - שמיר
ושית]

וּלְאַרְבָּעָה זִמָּר

ונחתך לארבעה חלקים

צָפַע מִנּוֹ חֵשׁ

צפע (המן) ממנו [מאגג] מיהר לבוא

מִשְׁרַשׁ נַחֵשׁ

משורש נחש [כינוי לאגג]

בְּגִיחוֹ כַחֵשׁ

בגיחו (כינוי לקב"ה המוציאו מרחם)
כחש

לַחֹץ עִם נַחֵשׁ

הפיל פור [כדין] ללחוץ את עם ישראל

פִּי שֶׁלַח בָּרַע

[המן] פי שלח [לדבר] רעות

כְּלִילַת יָפִי לַגֶּרֶע

לגרוע את כלילת יופי (כינוי לישראל)

בְּבִבַּת עֵין הָרַע

לבבת עין (כינוי לישראל) הרע

גְּמוּל אֵב לַפָּרַע

[כדין] לנקום את נקמת אביו [אגג]

עָץ בְּתִרְמִית תַּעַר
יעץ בתרמית [לשונו החדה] כתער
לְהַשְׁגִּיאוֹ אִישׁ בָּעַר
להטעות איש טיפש (אחשוורוש)

וְרָפָא יָדֵי נָעַר

וריפה את ידי נער (כינוי לישראל)

מִמְּלָאכֶת יָעַר

ממלאכת [בניית] יער (כינוי למקדש)

שְׁטִנָּה חֲרַת

[אגרת] שטנה כתב

לְעֶרְעַר יִקְרַת

לערער יקרת (כינוי לישראל)

וַיַּעַר עֶרֶת

[ואז הקב"ה] הצמיח

מְגֻזַּע בְּכוֹרֶת

[ענף] מגזע בכורת [והענף הוא מרדכי,
שהיה מצאצאי איש בשם בכורת]

נִשְׂא כְּדָב וּזְאָב

התנשא [המן] כדוב וזאב

וְנִסָּה בְּבֶן זָאָב

ונתעצב ע"י בן זאב (כינוי למרדכי
שהיה מבני בנימין שמכונה זאב)

וּבֹו נַעֲכָר כָּאָב

ועל ידו [של מרדכי] נעכר ונכאב [המן]

כְּעוֹרֵב וּכְזָאָב

כעורב וזאב [שהפסידו במלחמה מול
ישראל, שופטים פרק ז']

מִסְכָּה נַעֲשָׂה

אליל עשה [מעצמו המן]

לְעַבְדּוֹ כָּל עֲשָׂה

לעבדו, את כולם הכריח

וְכֹאפֵר עֲשָׂה

וכאפר נלחץ ונדרך

בִּיד מֵאֲמָר עֲשָׂה

בידי מאמר עושה (כינוי לאסתר)

לַעֲנָה וְרוֹשׁ

(כינוי לגזרות קשות)

נוֹעֵץ לַפָּרֶשׁ

יעץ לגזור

לְסַמֵּךְ לְבָרוּשׁ

לתלות את ברוש (כינוי למרדכי)

בְּשֵׁם אַחֲשׁוּרוּשׁ

ברשות אחשוורוש

כַּחֵשׁ סְלוּפִים

שיקר שקרים

וְהִתְעָה אֱלוּפִים

והתעה אלופים (כינוי לאחשוורוש)

לְהַכְחִיד עֲלוּפִים

להשמיד עלופים (כינוי לישראל שהם
נמוכי רוח)

בְּפֶלֶס אֲלָפִים
במשקל אלפים [כיצור כסף]

יִקְרְאוּ סוּפְרִים
יקראו לסופרים

וְכָתְבוּ סִפְרִים
וכתבו ספרים [=אגרות, של גזרת המן]

וְשִׁלְחוּ צִירִים
ושולחו שליחים

בְּדָבַר הַמָּלֶךְ מְהִירִים

טָסִים בְּהִלִּיכָה
טסים בהליכה [=הולכים מהר]

לָעֵין כָּל מַמְלָכָה
[כדי להראות את האגרות] לעין כל ממלכה

וְהָדַת נִמְלָכָה
והחזיק נגמר, נחותם

וְהָעִיר שׁוֹשׁוֹן נְבוּכָה

חֲלוֹם יְהוּדֵי חֵלֶם
חלום [מרדכי] היהודי חלם [עפ"י המדרש]

וְהָבִין פֶּסֶלִם
והבין את בטחונם בעצמם [של המן ושותפיו]

מִדִּיּוֹ קָרַע לְהַכְשִׁילָם
קרע את בגדיו [והתפלל] להכשילם
וְנִפְרַע לָמוֹ גְּמוּלָם
[ולבסוף] קיבלו את עונשם

זָעַק בְּמַר נֶפֶשׁ

בְּאִפֶּר לְהִתְכַּפֵּשׁ
באפר להתפלל

בָּצוּם וּבְטִיט וּרְפֹשׁ
[ישב] בצום [וישב] בטיט ורפש
יָשָׁב בְּעֶצֶת טִפֵּשׁ
בגלל עצת טיפש [המן]

וּמִתְלִיל שְׁפָלוֹת

ומגביה שפלים [כינוי לקב"ה]

כָּחַז עֲבוּדוֹת כְּפוּלוֹת
כשראה את העבודה הכפולה [התפילה המרובה שהתפללו ישראל]

הַקָּשִׁיב תְּפִלוֹת

הקשיב לתפילות

וְהִגִּיהָ אֲפִלוֹת
והאיר את החשכה

הַסְכִּית שׁוּעָה

שמע תפילה

מֵאֲמוּלֵת שְׁבָעָה

מהאומללה פעמים רבות [ישבע כחטאותיכם] [כל זה כינוי לישראל]

וְאִזְ אֶל שְׁעָה
ואז האל הקשיב
וְאִלָּל יְשׁוּעָה
וחיזק ישועה

דָּפִי בֶן קִישׁ
את חטאו של בן קיש [כינוי לשאול]

הָבִין נִין קִישׁ
הבין נין קיש [כינוי למרדכי]

וְתַחַן הַלְקִישׁ
ותחינה הרבה [כגשם מלקוש]

עַד לִדְק הַקִּישׁ
עד שבשמיים [קולו] דפק

גַּל לְאֵילַת אֶהָב
אמר לאילת אהבים [כינוי לאסתר]

לְבוֹא אֶל רֶהָב
לבוא אל רהב [כינוי לאחשוורוש]

לְהַדְעִיךָ יָקָד לָהָב
לכבות את האש היוקדת

מִגְזֵי רֶהָב
מעוברי רהב [כינוי לים, הכול כינוי לישראל שעברו את ים סוף]

בְּבִינָה עֲשֵׂתָה
בחכמה עשתה [שזימנה את המן למשתה]

בְּגוּחָה חֲסֵתָה
ביוצרה [כינוי לקב"ה] חסתה

שְׁלוֹשׁ צוּם פָּצְתָה
[על] שלושה ימי צום אמרה

וְצָר פֶּלֶץ כִּסְתָה
[ואת] הצר [המן] בעתה כיסתה

אֲרָחָה שׁוּנָא
ארחה את השונא [המן] [במשתה]

כָּדַת אֶל עוֹנָה
[כמו שכתוב] בדת של האל העונה [כינוי לקב"ה] [והכוונה ב"דת" היא לכתוב במשלי כה: "אם רעב שונאך האכילהו... כי גחלים אתה חותה על ראשו"]

בְּלִי מִצָּא מַעֲנָה

[ובמשתה, המן] לא מצא מענה

מֵה יַעֲנָה
מה לענות [לדברי אסתר לאחשוורוש]

ראשי החרוזים אלעזר זיכרי קליר

אוֹתוֹ מִבְּהָלָת

את המן [אסתר] מבהלת [להביאו למשתה]

חֲתוֹת לוֹ גִּחְלָת

כדי לחתות גחלים על ראשו [ראה במחרוזת הקודמת]

בְּמִנּוֹת תּוֹחֶלֶת

תוחלת [כינוי לאסתר המקווה לקב"ה], [בחלוקת] המנות [ההמשך במשפט הבא]

מִנּוֹ מִתְחַלֶּת

...ממנו [מהמן] מתחילה [לפני אחשוורוש, כדי שיקנא בהמן]

לְאוּגְדֵי הַבְּאִיר

לאוהביו [המן] ביאר

אֶת אֲשֶׁר הִתְאִיר

את אשר [אחשוורוש] נתן לו תואר

וְלַעֲבֹ בֶן יֶאִיר

[וסיפר גם את] ההעלבה של בן יאיר [מרדכי]

מִחוּגּוֹ הַכְּאִיר

[בוה ש]מהעבודה הזרה [של המן] מאס

עֲבָרָה נִמְלָא

[המן] כעס נמלא

וְצָרָה הִמְלָא

ובקנאה התמלא

וּכְוִרְכּוֹ כְּשִׁמְלָה

והכרוכים [אחריו] כשמלה

זְמוּהוּ מְלָה

יעצוהו מילה [לתלות את מרדכי]

זֶם וְהָכִין עֵץ

זמם והכין עץ

תִּקְעַתְּ הַגִּידֵת עֵץ

[כדי] לתלות [עליו את] הוגה דת "עץ [חיים]" [הכול כינוי למרדכי]

תִּרְעָלוֹת כְּהוֹעֵץ

כשיעץ [המן] להשקות את מרדכי מכוס] תרעלה

וּתְשׁוּעָה בָּרַב יוֹעֵץ

הייתה תשועה מאת רוב יועץ [כינוי לקב"ה]

רַק כְּנִחְשֵׁב כְּמֹר

לריק נחשב [המן שהיה] כומר [לע"ז]

וְהוֹשֵׁב לוֹ כְּיֹמֶר

והושב לו [עונש על ש]התאמר [=התגאה]

וְאֶל מִנִּיף עֹמֶר

ואל מניף עומר [כינוי למרדכי, שלמד הלכות העומר]

שֶׁב וְחָנָן אֶמֶר

[המן] חזר והתחנן בדברים [שיעלה על הסוס, לפי המדרש]

בֶּן שְׁמַעִי בֶּשֶׁר

[את] בן שמעי [מרדכי], [המן] בישר [את דברי אחשוורוש]

וּרְכָב לוֹ אֶסֶר

ורכב [=סוס] לו הכין

וַיֵּצֵא חֲפוּר

ויצא מבויש

בְּהִיבְעוּ סִפּוּר

[כשכל יום ויום] הביע סיפור [זכות על ישראל]

דְּרַשׁ יָמֵי שְׁבוּעַ

דרש [המן את] ימי השבוע

לְשׁוּט יוֹם קְבוּעַ

לחפש יום [שיהיה] קבוע [לפור]

בְּאִיזָה חֲדָשׁ טְבוּעַ

[ולמצוא] באיזה חודש נקבע

קֵב סִפֵּר רְבוּעַ

לקלל את ספר רבוע [כינוי לישראל]

הֵן יוֹם רֵאשׁוֹן

אז יום ראשון

הַנִּיב לַחֲשׁוֹן

הפיק דיבור:

וּמִי זֶה בָּא לְלֶשֶׁן

"מי זה בא להלשין

נְצוּרֵי כְּאִישׁוֹן

על נצורי כאישון [כינוי לישראל]?"

וַיֵּיבֹא וְדַק בִּי נִבְרָאוּ

וארץ ושמים בי נבראו

וְעַל שְׁמֵם נִקְרָאוּ

ובשבילם [בשביל ישראל] נקראו [להיבראות]

וְאִם יִמְדּוּ וַיַּחְקְרוּ

[ולכן רק אם השמים] ימדדו ויחקרו [דבר שאינו אפשרי]

אִזּוּ אֵלֶּה יַעֲקֹרוּ

אז אלה [ישראל] יעקרו

זַע יוֹם שְׁנִי

התעורר יום שני

לְהַצְדִּיק שְׁפַת שְׁנִי

להצדיק [את] שפת שני [כינוי לישראל]

וְאֵלִים מְלָשְׁנִי

[והפך] לאילים את המלשין עליי [המן]

מְלַהֲלִשִׁינִי

[כך שלא היה יכול] להלשין עליי

חִי בִּי הֶרְקִיעַ

חי [הקב"ה] בי [ברא] רקיע

וְהַבְדִּיל רְקִיעַ

והבדיל [בין] מים למים באמצעות] הרקיע

וּמִי זֶה בָּא לְהַשְׁקִיעַ**זֹהַר הֶרְקִיעַ**

[את] זוהר הרקיע [כינוי לצדיקים בישראל]

טָס יוֹם שְׁלִישִׁי

טס יום שלישי

לָרֵם נִגְנוּ זֹו

לרם [לקב"ה] ניגנו זו [כינוי לישראל, ע"ש "עם זו"]

בְּאֶשֶׁר חֲזוּ

בגלל [הנס] שראו

וְעֲלָזוּ וְעֲלָזוּ**וּבִזְזוּ לֹא בִזְזוּ**

ולא בזזו

יַעַן בְּמִיר סִפְּרִים

בגלל החלפת הספרים

דְּצוּ עֲפָרִים

שמחו העופרים [כינוי לישראל]

בְּפִלְכֵי כִפְּרִים

[בכל] המחוזות והכפרים

בְּמִשׁוֹשׁ פּוּרִים

בשמחת פורים

רָנוּ וּגְאָלָה**רוּחַ וְהִצָּלָה****רִנְנָה סִגְלָה**

[בגללם] רננה סגולה [כינוי לישראל]

בְּקִרְיָאֵת מְגִלָּה

בקריאת מגילה [שהיא במקום הלל]

על סדר ח"כ

אֶסְפְּרָה אֶל חֶק

אספר [את] הניסים] שנחקקו [במגילה]

פְּלָאוֹת לַחֶק

[כדי ש]הפלאות יחוקקו לעד

אֶשָּׂא דְּעֵי לִמְרְחוּק

אפנה בדעתי [לימים] רחוקים

בְּבוֹא צֹר לְדַחֵק

כשבא הצר [המן] לדחוק [את ישראל]

בְּקוֹם עָלֵי צַפֵּעַ

בקום עליי נחש [כינוי להמן]

מִשְׁרַשׁ אָפֶעַ

[גם שורשו של המן היה נחש - עמלק]

הוֹן פִּלְס בְּשַׁפֵּעַ

כסף שקל בשפע

וְהוֹקֵעַ בְּעֶץ מִשְׁפָּע

ונתלה על עץ מחודד [על קוץ]

גֶּשׁ וְהַפִּיל פּוּר

ניגש והפיל פור

מִיּוֹם לְיוֹם סִפּוּר

מיום ליום מחושב

כִּי הִכְרִיעַ אֶסֶר

כי הכריע [הלימוד בהלכות מנחת העומר ששווה] איסר [=פרוטה]

מֵהוֹן מַעֲשָׂר

[את] עשרת אלפי הכסף [של המן]

יַחַד בְּהֵל שְׁנִית

להתייחד [עם המלך] בוהל [המן] שנית [למשתה]

לְסַעַד תַּכְנִית

לסעודה המתוכננת

וְעֵלְתָּה תַעֲנִית

ועלתה [לשמיי] התענית [של ישראל]

וּתִקְצֹץ חֲנִית

וקיצצה [את] החנית [של המן]

רַעַל מוֹר הַמְּרִירוֹ

רעל, מור (מרדכי) המריר [את המן]

וְחִרְבוֹן הָאָרִירוֹ

וחרבונא קיללו

וְהִדַּס הָעֵרִירוֹ

והדס [כינוי לאסתר] החריב אותו

וְלִשְׁחַת גְּרָרוֹ

ולשחת גרר אותו

בְּרוֹשׁ נֶעַר

ברוש (מרדכי) נוער [=התחדש כנער]

נַעֲצוּץ נֶנְעַר

נעצוץ (המן) התנער

וְכָל מִתְיו עֲרָעַר

וכל אנשיו [של המן] ערער [הקב"ה]

וּפֶן לְשׁוֹעַ עֲרָעַר

ופנה לתפילת הערער [=העלובים]

יְחוּמִים מֵאָה

צאצאים מאה

אֲשֶׁר יִחְמָה טִמְאָה

אשר הולידה טמאה [זרש]

סַעֲרוּ לְקַמְעָה

אבדו ברגע

סְפוֹת רוּחַ וְצִמְאָה

הושמדו כולם [ע"ש הפסוק בדברים כ"ט]

קָעוּ וְנִשְׁחָתוּ

הוקעו [על העץ] ונשחתו

וְעַם יוֹלְדֵיו נֶאֱחָתוּ

ועם יולדיו [של המן, והכוונה לאגג] נתאחדו [=מתו כמוהו]

וּבָאָע חֵד נוֹחָתוּ

ובעץ אחד נשברו

וְכָל מִצְרִים חָתוּ

וכל המצרים [לישראל] פחדו

² לגבי הניקוד, ראה ראב"ע לפסוק "או הודע אליו חטאתו" (ויקרא ד, כג): "ויאמר רבי משה הכהן, כי הוא מהבנין 'שלא נקרא שם פועל', כי החולם והשורק יתחלפו, והוא על משקל 'ויוסף הורד מצרימה'".

וְהִטִּיל חֲלָשִׁי

[וכשהמון] הפיל את הפור

בְּמַעוֹז פִּלְשִׁי

[היום השלישי בדבריו] פילס [לי דרך] מוגנת

וְחִלִּי וְשִׁלְשִׁי

[ונתן לי] חיל, ושילש [את כוחי]

יִשָּׂר עַץ וְדָגוֹן

עצים ודגנים ישרים [=טובים]

בִּי נָטְעוּ בָּגָן

בי [ביום השליש] נטעו בגן [עדן]

וְאִם פְּדַבְרֵי נִרְגָּן

ואם [יתקיימו] דברי הנרגן (המן) [להשמיד את ישראל]

לָמָּה נִבְרָאתָ גֹן

למה נבראת גן? [שהרי הכול נברא לישראל]

כְּהַפִּיל מַרְעִי

כשהפיל מרעי (המן)

פּוֹר עָלַי רְבִיעִי

גורל על [יום] רביעי

מוֹל פָּנֵי רוּעִי

מול פני הקב"ה

אֲמַצָּה זְרוּעִי

נתחזקה זרועי [=נתחזקה הסגוריה עלי]

לְמַזְלוֹת דָּמָם

למזלות דימה [את ישראל, והנושא במשפט הבא]

בְּכוֹר שׁוֹר בְּשָׁמֶם

...בכוור שור (כינוי ליוסף), בשמם [כינה אותם בשם "כוכבים"]

וְצָר מֶה זָמֶם

וצר (המן) איך זמם

לְאַבְדָם וּלְהִמָּם

לאבדם ולהמם אותם [ביום רביעי, שבו נבראו המזלות]

מִיָּהָר חֲמִישִׁי

מיהר יום חמישי

בְּפוֹרוֹ לְהַמְשִׁי

[כשנפל] הפור [עליו], למשות אותי [מהצרה]

וְהִגִּיף אִמְשִׁי

והאיר חשכי

כְּהָעָרִיב שְׁמִשִּׁי

כשהעריבה [עליו] השמש

נוֹצָה זֵיז וְנָשָׂר

[בעליל] נוצה, וזיז [סוג עוף] ונשר

בִּי עָפְפוּ בִּישָׂר

בי [התחילו] לעופף כסדר

מִי יוֹבִיל תִּנְשָׁר

ומי יוביל מנחה [לקב"ה]

אִם עָפּוּ נְשׁוּאֵי נָשָׂר

אם יעופו [=יעלמו] נשואי נשר (כינוי לישראל)

סִבֵּר לְרוּשְׁשִׁי

סבר לרושש אותי

צָר בְּפוֹר שְׁשִׁי

צר (המן) בגורל [ביום] שישי

וְעֵלָה וְאַשְׁשִׁי

ועלה [יום] שישי ואושש אותי

בְּהֻצָּהִיר עֲשָׂשִׁי

כשהאיר [את] אפלתי

עֶרְךָ בְּהִמּוֹת

בהמות [=שור הבר] הערוך

מוֹכֵן לְנַחֲמוֹת

מוכן לנחמות [=ליזמן הגאולה]

שָׂאָג בְּעַדִּי הוֹמּוֹת

[יום שישי] שאג בעדי [בקול] המייה [אמר שאם יושמדו ישראל מה שווה שור הבר?]

וְשִׁכַּךְ חַמּוֹת

ושכך כעסים

פָּאָר יוֹם שַׁבָּת

יום שבת המפואר

חַל פָּנֵי מְשִׁיבַת

התפלל [מול] פני משיבת (כינוי לתורה) [שניהם התפללו לקב"ה]

וְאִם זֹו תִשָּׁבַת

[ואמר:] אם זו (ישראל) תושבת

מִי בִּי יִשָּׁבַת

מי בי ישובת?

צָפָה עָלַי חֲדָשִׁים

הביט [המן] על החדשים

וְהִטִּיל חֲלָשִׁים

והטיל גורלות

וּמַזְלוֹת הָרָשִׁים

[ואת] החדשים רשם [לצורך הפור]

לְהַכְחִיד קְדוּשִׁים

להכחיד [את] הקדושים (ישראל)

קָדָם וְעֵלָה**רֹאשׁ חֲדָשִׁים לְמַעֲלָה**

ראש החדשים [=ניסן] למעלה [לשמיים]

טָלָה חֲלָב הָעֵלָה

טלה רך הקריב [כאילו חודש ניסן] הקריב קרבן פסח

פְּסוּחַ בְּמִי זֹאת עֵלָה

להציל את "מי זאת עולה" (כינוי לישראל)

רָץ שְׁנֵי כְּאָמֹן

רץ [החודש] השני כמו [המכונה] אומן [אברהם], [בזמן שרץ אל המלאכים]

וּבִידוֹ זְכוּת מֶן

בידו הזכות [של המצוות שישראל קיימו] במן

וְרָץ אֶל שׁוֹר מְזֶמֶן

[ובידו גם זכותו של] הרץ אל השור המזומן (כינוי לאברהם)

וַיְתֵּלּוּ אֶת הָמֶן

[שתי זכויות אלה כאילו] תלו את המן

שְׁלִישִׁי שָׁמֶר

[החודש] השלישי הקפיד [שייזכר]

מִתֵּן דָּת בְּמִשְׁמָר

מתן תורה [שניתנה] במשמירה [שלא לגעת בה]

וּכְתָאוּמִי תָמַר

[ובזכות] התאוּמים של תמר (פרץ וזרח)

הָדָס וּמוֹר תָּמַר

הדס (אסתר) וּמור (מרדכי) נתעלו

תַּמוּז חֵן לְשָׁמַיִם

תמוז התחנן לשמים

בְּלִי קוֹם צָרָה פְּעַמִּים

שלא תקום [בו] צרה פעמיים

וְסִרְטוֹן גָּדֵל בְּמִים

העיר צֶדֶק מְשׁוּי מַמִּים (כינוי הביא [את] צדקת המשוי ממים (כינוי למשה) [כדי לתמוך בישראל]

לחשי הכרוזים אלעזר בירכי קליר

אָמַל וְרִבֵּךְ

[נעשה] אומלל והתבלבל

חֲמִישִׁי כְּהִנְבֵּךְ

[החודש] החמישי, [כשבא] במבוכה

דִּי בִּי סִבֵּךְ

[ואמר] מסִפִּיק [ש]בי הסתבכו [ישראל]

אַרְיָה מְסִבֵּךְ

[עיי] אריה [שעלה] מהסבך (כינוי לנבוכדנאצר)

לְעִשׂוֹר בְּהֶמָּה

על [מצוות] מעשר בהמה [שהיא באלול]

שְׁשִׁי הֶמָּה

[החודש] השישי קרא

וּמִבְּתוּלָה הוֹמָה

ומבְּתוּלָה (כינוי לשישראל) הומיה

שִׁכַּךְ חֶמָּה

שיכך כעס [של הקב"ה]

עָלְצוּ עֲלוֹת בְּסִגְל

שמחו [כש]עלו בגורל ביחד [כי בטחו בזכותם]

רַע וְכַפּוּר וְרָגֵל
[יום] התרועה, וכיפור וסוכות
וְנוֹסֵף מְנוּחַ רָגֵל
ונוסף חג מנוחה [=פורים]
לְמַרְבְּעֵי דָגֵל
למרובעי דגל (כינוי לישראל)

זְכוּת סָר מֵרַע
זכותו [של] סר מרע (כינוי לאיוב)
בְּמֵאֲזִיזֵי צֶדֶק הַכָּרַע
במאזניים הכריעה [לטובה]
וְהִזְכֵּר לַהֲפָרַע
והזכרה [הזכות של איוב] להיפרע
מִהֶמֶן הָרַע
מהמן הרע

רָאָה בִּינְרַח בּוּל
ראה [המן] בחודש מרחשוון
כִּי בּוֹ רָד מִבּוּל
[ולכן חשב שיהיה בו מזל רע לישראל]
וְלֹא יָדַע כִּי קֶץ זְבוּל
ולא ידע כי מועד [בניית] המקדש
בְּאֵבוֹ סְבוּל
[גם הוא חל בחודש ש]איבו סבול
[שפירותיו נאספים, וזהו מרחשוון]

בּוֹ תֵּר לִקְרֵב
בו [במרחשוון, המן] תר לקרב
לְעוֹרֵר בְּיוֹם קֶרֶב
להזדרז ביום קרב
וַיּוֹשֵׁב עַל עֶקְרֵב
ויושב על עקב (כינוי לקב"ה)
עֶקְצוֹ כְּעֶקְרֵב

יִסּוּד הֵיכַל קֹדֶשׁ
יסוד בית המקדש [השני, שהיה
בכסליו]

ברוך אתה יי שובר אויבים ומכניע זדים

על הצדיקים וכו' עד כי כך בטהנו

כְּתֹר מְלוּכָה מֵאֲזִי הָיָה מְבַטֵּחַ
המלוכה [עוד] מאז הייתה מובטחת [לבני בנימין]
מֵאֲלִיו הָיָה לַהֲנִיחַן לְבַת הַבֵּטַח
מאת הקב"ה הובטחה [המלוכה] להינתן לבת [לאסתר]
מַלְכוּת כְּשִׁרְיָה מֵרָאִם הוּטַח
מלכות כשראוה [את אסתר] מראם [יפיין] התעמעם [המשך
במשפט הבא]

מְטוֹבֵת זִיו הוּד מְבַטֵּחַ
[יפיין התעמעם מ]טוב המראה [של אסתר], הוד מבטח [ההוד
הנ"ל היה בזכות בטחונה בה']
מֵרֹאשׁ עַד עֶקֶב לְפָנֶי בֵּטַח
מתחילה ועד סוף בטח ליבה בקב"ה

חֲנוּךְ מְנוּרַת קֹדֶשׁ
וחנוכת מנורת הקודש [בחנוכה]
תְּשִׁיעֵי הַחֹדֶשׁ
[בזכות אלה] החודש התשיעי [כסליו]
הַזֵּכֶר לְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ
הזכר לישראל [לזכות, ולכן הפור לא
נפל על כסליו]

רַע פֶּרֶשׁ רִשְׁתּוֹ
רע (כינוי להמן) פרש רשתו
וְנִהְיְתָה לְבִשְׁתּוֹ
[והרשת הזו] הפכה לבושה לו
כִּי בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ
כי [בזכות] איתן קשתו (כינוי ליוסף)
נִשְׁבְּרָה קִשְׁיוֹתוֹ
נשברה קשיותו [=כוחו של המן]

בַּחֹדֶשׁ אֲשֶׁר בֵּל סָמָךְ
בחודש אשר מלך בבל סמך [על
ירושלים, חודש טבת]
תֵּר הַיּוֹת מִסָּמָךְ
חיפש [המן] להיות מחוזק
וּבִשְׁבֹט הָרָשָׁע תִּמָּךְ
ובשלטון רשע אחז
וּבְעֶץ חֲמִשִּׁים נִסָּמָךְ
[אבל לבסוף, על] עץ חמישים [אמה]
נתלה

יִשָּׁר עוֹרוֹת גְּדִים
צדקת עורות גדיים (כינוי ליעקב)
וְזִילַת מִי דָלִים
[וצדקת] "זילת מי דליים" (כינוי
למשה)

יָדְעוּ פְּלָאִים
הודיעו [את] הנסתרות [של זכותם של
ישראל]
בִּינְרַח דּוֹדָאִים
בחודש שבט

קוֹץ וְדֹרְדֹר
(כינוי להמן)
יָזַם לְפוּר אֶדְר
תכנן [את] הגורל לאדר
בְּגִבּוּלוֹ הוּא דָר
בגבולו [של אדר] הוא גר [הכוונה שבו
החליט בסוף להפיל הפור]
כִּי לֹא נִמְצָא בּוֹ הָדָר
כי [בחודש זה] לא נמצא הדר

לֶאֱחֹז לְנִדְגִים
לתפוש [את] הנדגים (כינוי לישראל)
קָרָא לְדִנְגִים
קרא [המן, לחפצים] לדוג [את ישראל]
וּבִסִּיר דּוּגִים
[וכמו] בסירת דייגים
נִבְלַע כְּדָגִים

יּוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אִמֶּר
[כל] יום ויום הביע את דברו [כנגד
המן]
דָּרַשׁ קֵל וְחֹמֶר
ודורש [את המצוות] הקלות והחמורות
[שישראל מקיימים, כדי לסנגר עליהם]
וּבִקְצִירַת הָעֹמֶר
[וביום] קצירת העומר [ט"ז בניסן, שבו
נפל המן]
חָלוּ לְיוֹצֵר חֹמֶר
התפללו ליוצר חומר (כינוי לקב"ה)

רֵאשֵׁי קְמוּתָיו לְקֶצֶר
[פריו של המן] לקצור
וְאַשְׁכְּלוּתָיו לְבָצָר
יומו לעד לעצור
[את] יום [מפלתו] לעד לחגוג
מִיּוֹם לְיוֹם לְנֶצֶר
ותמיד לנצור [את זכר נס פורים]

בּוֹץ לְהֶאֱמִירָה בְּמַעוֹז וּמִבְטַח

[ולכן בבגדי] בוץ פיאר אותה [המכונה] "מעוז ומבטח"
(הקב"ה)
ברוך אתה יי משען ומבטח לצדיקים

ולירושלים וכו' עד לתוכה תבין

מַלְכוּת נְחֻפְזָה כְּחִזּוֹ רְבִיד

הממלכה פחדה כשחזו ברביד [המשך במשפט הבא]

נָתַן עַל יָדִיד מִיַּד מַעְבִּיד

נתן על ידיד [מרדכי] מידי המעביד [המן]

נִשְׂאוּ מֵעַל כָּל וְטָרְחוֹ הַכְּבִיד

[משפט זה הוא המשך תיאור להמן שמוזכר במשפט הקדם]
[אחשוורוש] נישאו [את המן] מעל כול וטרחו הכביד

נִינְיוֹ כְּתָרְזוֹ לְהַאֲבִיד

את ניניו [של המן] כצואתו להאביד [זה המשך של המשפט "נתון על ידיד..."]

נְשׂוּאֵי רַחֵם זָבַד טוֹב הַזָּבִיד

ל"נשואי רחם" (כינוי לישראל) מתנה טובה נתן

וְאַרְגָּמָן יִמָּנֵס לְכוֹנֵן עִיר דָּוִד

וארגמן (בגדי כהונה) זימן להם [הקב"ה] כדי לבנות את המקדש

ברוך אתה יי בונה ירושלים

את צמח וכו' עד מצמיה קרן ישועה

(הקדושה אינה כוללת בית לזכרת "את צמח דוד" שלא נאמרה בארץ ישראל בימי הקלירי).

שמע קולנו וכו' עד ברחמים

בְּרֹאשָׁה סִים זֶר אֲשֶׁר הִפְלָא

בראשה [של אסתר] הושם כתר מלכות מפואר

סוּגַת שׁוֹשֵׁן עֲלוֹת מִשְׁפָּלָה

[כדי ש]סוגה בשושנים (כינוי לישראל) יעלו מהשפלה

שִׁיחַת רְדוּמִים עֲלוֹת מִמְּכַפְלָה

תפילת האבות [לקב"ה] עלתה ממערת המכפלה

שְׁעִיר וּשְׂרִידוֹ לְשַׁחַת הַפִּילָה

[ואותה התפילה] את עשיו ואת צאצאיו [והמן בתוכם] לשחת הפילה

סְגוּרֵי כָּלָא הִפֵּן מֵאַפְלָה

[את ישראל שהיו] סגורים בככלא הפנה מאפלה [לאורה]

וְהָעִיר רוֹן כְּפָלָה לְשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה

והעיר [שושן] הכפילה את הרננות [למכונה] "שומע תפילה" [הקב"ה]

ברוך אתה יי שומע תפילה

רצה וכו' עד לציון ברחמים

וַיִּמְלִיכָהּ עֶזֶר לָאֵם מוֹרָאָה

[הקב"ה] המליך [את אסתר] כדי לעזור לאומה המאוסה [בגלות, לישראל]

עֲצוּרָה הִיְתָה לָכֵן מַעַת שִׁנְבֵּרָאָה

מזומנת הייתה לכך מעת שנבראה

עֲמוּתָהּ הִפְגִיעַ בַּעֲדָה קְרִיאָה

העמותה³ [מחוברת לקב"ה, כינוי לאסתר], [מרדכי] התפלל בעדה

עַד יֵת פֶּא דְּבִירוֹ אֲשֶׁר רָאָה

עד שהתממש דברו [של מרדכי לאסתר, על אודות הגאולה] שראה [בחלום]

עֲנוּתָם לְחוּזִים שְׂדֵי הָרָאָה

את צרתם [של ישראל] הקב"ה הראה לנביאים בעבר

שׁוֹשֵׁן חוּחִים לְעֶבְדוֹ בִּירָאָה

[לא ברור הקשר המשפט: [כדי ש: [המכונים] "שושן⁴ חוחים" (ישראל) יעבדוהו [את הקב"ה] ביראה ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון]

מודים וכו' עד מעולם קיוינו לך. על הנסים ועל הפרקן ועל הנבירות ועל התשועות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בלמים ההם בזמן הזה. בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה בשעמד עליהם המן הרשע, בקש להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן, מן ונשים ביום אחד בשלשה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר ושללם לבזו. ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתו וקלקלת את מחשבתו והשבות נמולו בראשו ותלו אותו ואת בניו על העיץ.

ועל כולם וכו' עד סלה

תַּחַת פִּלְפּוֹל יִגִּיעַ לָקַח טוֹב

בזכות הפלפול והיגיעה [של מרדכי] ב"לקח טוב" (בתורה)

פְּעֻלַּת צַדִּיק פִּעֲלָם לְטוֹב

פעולתו של מרדכי פעלה להם [=גרמה להם, לעם ישראל] טובה

פֶּאֶר אֱמָר אֲשֶׁר הוּא טוֹב

דבריו המפוארים של המכונה "טוב" (הקב"ה)

פּוֹר הַפֶּךְ לְמִשְׁתָּה וַיּוֹם טוֹב

הפכו [את ה]פור [של המן] למשתה ויום טוב

פְּדוּת תַּחִּישׁ לְהִקָּר הַטּוֹב

[כמו כן] תחיש פדות להר הטוב (לבית המקדש)

צָהֳלָה זְמֶרָה לְהוֹדוֹת לְאֵל טוֹב

[ואז נזכה ב]צהלה⁵ [ו]זמרה להודות לאל הטוב

ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות

ברכת כהנים

שים שלום וכו' עד בשלומך

וְשִׁתִּי צוֹאֲנָה מִמְּלָכוֹת

ושתי נתכערה ונתבזתה מכל המלכות

קְצִינּוֹת פְּהוּבָאוֹ לְמִלְכּוֹת

נערות חשובות כשהובאו [לאחשוורוש שיבחר בהן להיות] מלכות

רְגִלִּי אֵילָת בָּמוֹת דּוֹרְכוֹת

[רק] רגלי איילת (אסתר) דרכו על במת [המלוכה]

שְׁבָעִים יָמִי צָר עֲלוֹת לָהּ אֲרוּכוֹת

כדי לתת מרפא לשבעים ימי הצרה [הצרה שהמן תכנן נתקיימה בסוף רק שבעים יום - מהאגרות הראשונות של המן ועד שבטלן]

תִּקְפָּה עִם דָּוִד לְעֵינֶיהָ בְּרָכוֹת

תקפה [=כתבה את תוקף הדברים] עם דוד (מרדכי) בשביל "עיניה ברכות" (כינוי עם ישראל)

וְשִׁמְחָה קוֹל פְּנִשְׁמַע מִחֲרָכוֹת

ושמחה [העיר שושן] כששמע הקול מן השמיים [כאילו נשמע קול, בזה שזכו לשלום. הקול מתואר בטור הבא]

דוֹבֵר שְׁלוֹם מִמְּעוֹן הַבְּרָכוֹת

קול משמיע שלום מ"מעון הברכות" (הקב"ה)

ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום

³ כמו במחיה בקדושתא של הקלירי לשקלים: "שמו משותף בעם לו עמותים".

⁴ הניקוד כאן שושן כמו בפסוק המסגרת, אבל פירוש המילה בפיוט הוא כמו שושן, שושנה, ככינוי לעם ישראל.

⁵ הניקוד כאן הוא צהלה כמו בפסוק המסגרת, שהוא פועל בבניין קל. אבל הפירוש של המילה בפיוט הוא כמו שם העצם צהלה.